

Геня Б. О.,

здобувач кафедри теорії держави та права
Національної академії внутрішніх справ

АКСІОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД ЯК ОСНОВА ДЕОНТОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Анотація. У даній статті був проаналізований аксіологічний підхід у юридичній деонтології, його вплив на формування свідомості майбутнього юриста. Розкрито значення ціннісного підходу при встановленні загальнообов'язкових норм.

Ключові слова: цінності, внутрішні переконання, мораль.

Постановка проблеми. Аксіологічний (ціннісний) підхід в юридичній деонтології виражається в осмисленні юристом значущості права та правової культури, суспільної корисності своєї діяльності у правовій сфері. Застосування ціннісного підходу в дослідженні юридичної деонтології є надзвичайно важливим. Він виховує моральність та ціннісні орієнтири у свідомості молодих фахівців, що є необхідним в професії юриста, спонукає його неухильно дотримуватися приписів закону та сформованих високоморальних внутрішніх переконань.

Актуальність даного дослідження полягає у тому, що в Україні вперше ціннісний (аксіологічний) підхід розглядається як основа деонтологічних досліджень. Дослідження аксіологічного підходу є актуальним також з точки зору визначення специфіки сучасного стану методології юриспруденції та тенденцій у її подальшому розвитку.

Мета статті. Окрім того, у наш час на тлі процесів глобалізації інтенсифікується процес діалогу правових культур, що актуалізує необхідність дослідження різноманіття традицій права та вимагає знаходження відповідних методологічних підходів. Все це потенціює дослідження у сфері удосконалення методології юриспруденції, активізує пошуки в напрямку більш широкого використання аксіологічного підходу, зокрема в деонтологічно-правових дослідженнях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему цінностей людини та суспільства досліджувало багато філософів. Серед українських філософів першим проблемою людських цінностей та суспільства займався Г.С. Сковорода. Також значний внесок зробили такі науковці, як: В.С. Соловйов, К.Д. Кавелін, М.М. Коркунов, П.Д. Юркевич, К.О. Неволін, Б.О. Кістяківський, М.М. Ковалевський, П.О. Сорокін, Є. В. Спекторський, Ф. В. Тарановський, Б. М. Чичерін та інші.

Завданнями даної статті є:

- 1) сформулювати поняття аксіологічного підходу;
- 2) дослідити види ціннісних підходів;
- 3) дослідити аксіологічний підхід у методології права;
- 4) проаналізувати деонтологічний різновид аксіологічного підходу в методології юриспруденції.

Виклад основного матеріалу дослідження. В перекладі з грецького слово «аксіос» означає цінність. Відповідно, аксіологія – це вчення про цінності. Не дивлячись на те, що цінності були знайомі вже древнім грекам, лише в ХХ столітті філософи змогли розвинути вчення у цьому напрямку.

Згідно з аксіологічним підходом, людські діяння можуть бути осмислені лише у співвіднесенні з цінностями (благами), якими визначаються норми і цілі поведінки людей. У правознавстві цей підхід використовується при дослідженні цінності права, правової культури, суспільної значущості (суспільної користі і суспільної безпеки) діянь у сфері дії права.

Аксіологія у вивченні права має важливе наукове, практичне та моральне значення. Право – є найдавнішим і геніальним винаходом людства, не менш значущим для його розвитку, ніж ті або інші винаходи техніки (колеса, машини, комп'ютери), відповідно є одним з вищих загальнолюдських цінностей. Цінність відображає сутність, ціннісний рівень свідомості людини. За допомогою аксіології можна вирішити, чи варто пізнати світ і змінювати його, чи варто взагалі жити, що людина може одержувати від світу і на що вона може сподіватися. Звідси витікає висновок, що аксіологічний підхід є одним з способом розкриття природи людини [1, с. 160].

Вчення про цінності має широке, навіть основне значення в теорії права. У кожному суспільстві права система має низку різних цінностей, оціночних критеріїв, норм тощо. Ціннісний підхід у правосвідомості суспільства займає основоположне місце.

Одним з перших, хто почав досліджувати цінності, був Іммануїл Кант. Він протиставив моральність сфері необхідності. Цінності самі по собі не мають буття, у них є тільки значущість; вони суть вимоги, звернення до волі, мети, поставленої перед нею [2, с. 60].

В історії філософії було багато підходів до визначення цінностей але зупинимося на основних їх значеннях.

Цінності – специфічні соціальні визначення об'єктів навколишнього світу, що виявляють їх позитивне або негативне значення для людини і суспільства (благо, добро, зло, чудове і потворне, що втілюються в явищах суспільного життя або природи) [3, с. 466].

Сенс аксіологічного підходу може бути розкритий через систему аксіологічних принципів, до яких належать: рівноправ'я всіх філософських поглядів в рамках єдиної гуманістичної системи цінностей; рівнозначність традицій і творчості, визнання необхідності вивчення і використання учень минулого і можли-

вості відкриття в сьогоденні і майбутньому; рівність людей, діалог.

Існують різні погляди щодо поняття цінності. Але ми пропонуємо власні визначення:

1) як предмет, що має певну користь і здатний задовольнити ту чи іншу потребу людини;

2) як ідеал, до якого прагне людина у вигляді норми, якої необхідно дотримуватися;

3) як значущість чого-небудь для особистості або соціальної групи.

Аксіологічний підхід в юридичній деонтології охоплює всі вищепераховані значення, але найбільше спостерігається у прояві цінності як ідеалу, до якого прагне людина, та, виходячи з цього, норми, якої необхідно дотримуватися.

Юрист, як і будь-яка інша людина, спирається у своїй роботі на отриманий досвід. Проте юристу як спеціалісту мало власного досвіду, йому необхідно також спиратися на закон. Все те, що ми коли-небудь бачили, розуміли, сприймали, оцінювали, робили висновки, формує у нас цінності, які і є результатом нашої роботи над собою і формують нашу особистість. Відповідно, ідеал у кожній людині свій, але є певне його значення, якого б хотіли досягти усі люди. Мабуть, це розуміння ідеалу в нашій свідомості сформувалося з різних витоків: релігійних вчень, інстинктів самозбереження, досвіду, нашої усвідомленості себе як спеціаліста в певній галузі. Також наші цінності в нас формує наша робота, люди, з якими ми працюємо, які нас оточують, це оточення не завжди позитивно на нас впливає, і часто молодий спеціаліст з певними позитивними моральними якостями може деградувати до того рівня, на якому знаходиться більшість його старших колег. Це розуміння переходить у наступну його форму – ідеалу як норми, якої необхідно дотримуватися.

Зосередимо увагу на розгляді даного твердження з точки зору права.

Норми, прописані в Конституції України, в законах та інших нормативно-правових актах, безсумнівно, є ідеалами, цінностями нашого суспільства. Це норми, яких необхідно дотримуватися заради загального блага. Найбільш показовим джерелом у цьому значенні є Основний закон держави. Тут прописуються фундаментальні положення, на які потрібно орієнтуватися в усіх відносинах, де хоча б однією зі сторін є людина. Як і будь-який орієнтир, будь-яка вимога, припис завжди на практиці має відхилення. Тобто завжди знайдуться ті, хто буде порушувати загальноновизнані та загальнообов'язкові норми.

Цінності в суспільстві встановлюються декількома шляхами: як звичай та як законодавчо закріплена норма. Нерідко перше еволюціонує вдруге. За допомогою юриспруденції ці цінності набувають загальнообов'язкового характеру. Право встановлює загальнообов'язкові норми і право слідкує за їх виконанням. У разі недотримання цих норм право карає осіб, які їх не дотрималися. Адже, по суті, ці особи знехтували інтересами усього суспільства, частиною якого є самі.

Професіоналізм юриста зумовлює відповідну професійну свідомість, здатність фахово розв'язувати

проблеми правового контролю та юридичного оформлення із метою захисту економічних, політичних, законодавчих інтересів держави.

Аксіологічний (ціннісний) підхід в дослідженнях деонтології – це загальна стратегія дослідження, що визначає розгляд деонтологічних норм крізь призму його відповідності певним цінностям, що можуть забезпечуватись правом та бути його основою.

Розгляд деонтологічних досліджень в межах ціннісного підходу зумовлюється двома найбільш важливими чинниками. По-перше, ціннісний підхід до деонтологічних норм має своїм фундаментом певну філософську концепцію цінностей. Від розуміння природи цінностей безпосередньо залежить і визначення ціннісного змісту деонтологічних норм. По-друге, саме тип праворозуміння безпосередньо впливає на тлумачення зв'язку між цінностями та деонтологічних норм, визнання його цінності для людини та суспільства.

На основі різноманітних критеріїв можливо створити низку класифікацій різновидів аксіологічного підходу. Згідно з критерієм належності, до певного типу праворозуміння відокремлено природно-правовий, позитивістський, соціологічний та інтегративний підходи у методології юриспруденції. Відповідно до розгляду цінностей в різноманітних видах етики відокремлено універсалістський, формалістський, дискурсивний, когнітивістський, деонтологічний різновиди аксіологічного підходу в методології юриспруденції. Критерієм класифікації видів аксіологічного підходу можуть бути напрями або етапи розвитку філософської думки.

Дослідження юридичної деонтології як феномена культури, соціальної цінності складає основу аксіологічного підходу.

Юридична деонтологія у своєму аксіологічному значенні є конкретно встановлена форма правових цінностей. З таким твердженням не можна не погодитися, тому що деонтологічні норми за своєю суттю є закріпленими цінностями суспільства, які закріплюються з метою непорушності, чіткої регламентації, встановлення чітких меж.

Правові чи деонтологічні цінності виробляються правовою та суспільною свідомістю. Вони мають місце у вигляді узагальнених уявлень про справедливість, рівність у різноманітних сферах суспільства, волю громадян. Правові ідеали лежать в основі правових обов'язків, тобто деонтологічних норм.

Іммануїл Кант і Йоганн Готліб Фіхте зазначали, що ідеал – це вища, кінцева мета на шляху поступового «морального самовдосконалення», поступового усвідомлення гідності людини як вищого і єдиного принципу «ідеального» законодавства. За твердженням І. Канта, право являє собою мету суспільства, що перебуває в громадянському стані. Право виступає для людей вищим принципом, з якого повинні виходити всі максими, що стосуються суспільства [4, с. 166].

Висновки. Узагальнюючи вищенаведений матеріал, можна дійти висновку, що аксіологічний підхід є основою деонтологічних досліджень у правовій науці. Охоплює ціннісну, моральну сторону виховання особистих якостей майбутніх слуг Феміди. Це дозволяє

юристам залишатися об'єктивними, гуманними та неухильно дотримуватися закріплених принципів і норм закону.

Виховання майбутніх фахівців у сфері юриспруденції має здійснюватися із обов'язковим застосуванням аксіологічного підходу як стержня гуманної, високоморальної особистості. Переплітаючись із деонтологічним вченням у галузі правових наук, аксіологія стає «злітною полосною» для морального суспільства. Адже суспільство є великою масою, яка набирає форми та контролюється під впливом законодавчо закріплених норм та, частково, норм моралі.

Аксіологічний підхід як основа деонтологічних досліджень передбачає, що право розглядається в аспекті розуміння його ціннісного наповнення та здатності втілювати певні цінності в життя суспільства. Також слід зазначити, що аксіологічний підхід тільки в найбільш загальному вигляді представляє собою єдиний напрямок, він складається з кількох різновидів, що можуть бути систематизовані на основі певних критеріїв.

Вплив аксіологічного підходу на деонтологічні дослідження полягає в наступному:

1) під час дослідження деонтологічних норм звертається увага на те, які саме моральні, ціннісні засади зазначаються в тій чи іншій нормі і чи вони взагалі присутні;

2) приведення норм законодавства у відповідність з оптимальними цінностями, якими повинен володіти кожен юрист або принаймні намагатися.

Аксіологічний підхід дає змогу досліджувати деонтологічні норми, не відхиляючись від інтересів суспіль-

ства, як, власне, основної мети функціонування не тільки деонтології, а й усієї держави і її правової системи.

Література:

1. Філософія права : підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. / О.Г. Данильяк, О.П. Дзьобань, С.І. Максимов та ін. / за ред. д-ра філос. наук, проф. О.Г. Данильяна. – Харків : Право, 2009. – 208 с.
2. Орзих М. Ф. Юридическая деонтология [Текст] : учеб.-метод. пособие / М. Ф. Орзих, А. Р. Крусян ; Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.». – О. : Юридична література, 2011. – 48 с.
3. Конституція України від 28.06.1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
4. Філософія : підручник / За заг. ред. М.І. Горлача, В.Г. Кременя, В.К. Рибалка. – Харків : Консум, 2000. – 672 с.

Геня Б. О. Аксиологический подход как основа деонтологических исследований

Аннотация. В данной статье был проанализирован аксиологический подход в юридической деонтологии, его влияние на формирование сознания будущего юриста. Раскрыто значение ценностного подхода при установке общеобязательных норм.

Ключевые слова: ценности, внутренние убеждения, мораль.

Genia B. Axiological approach as the basis deontological research in jurisprudence

Summary. The research deals with analysis axiological approach to legal deontology. Influence on the formation consciousness of the future lawyer. Disclosed meaning of value approach in fixing of mandatory standards.

Key words: valuables, inner convictions, morality.